

motyw żyda

ŻYD - historia Żydów polskich rozpoczęła się już w XIII wieku, kiedy to zaczęli oni przyjeżdżać do Polski. Dzięki Kazimierzowi Wielkiemu otrzymali wiele przywilejów zapewniających bezpieczeństwo i ustaliły, jakimi profesjami mogą się zajmować. W literaturze dostrzec można dwa stereotypowe obrazy Żydów: dobrych i pracowitych oraz złych i zachłannych. W drugiej połowie XIX wieku sprawa żydowska stała się problemem palącym.

zły Żyd

Już w renesansie Jan Dantyszek w swoim Wierszu o Żydach (1536) przedstawił tę mniejszość jako naród „bestialski, okrutny, zazdrosny i dziki”.

W Nie-Boskiej komedii Zygmunta Krasińskiego Żydzi określani są jako przechrztzy, czyli ci, którzy przeszli na religię rzymskokatolicką. Należą oni do obozu rewolucjonistów, są żądni władzy, dbają tylko o swój interes. Nie chcą dokonać przewrotu dla idei, ale dla własnych korzyści.

Z takim negatywnym obrazem Żyda zmagają się Bolesław Prus w *Lalce*. Prus pisał swoją powieść w latach osiemdziesiątych XIX wieku, kiedy to już rozpoczął się pogrom Żydów w Polsce, natomiast akcja *Lalki* rozgrywa się w latach siedemdziesiątych. Tak więc atmosfera przed tymi tragicznymi wydarzeniami została idealnie oddana. Henryk Szlangbaum walczył z Wokulskim w powstaniu styczniowym, został zesłany na Syberię, a po powrocie do Polski postanowił zmienić nazwisko na Szlangowski. Jednak nic nie mogło spowodować, że społeczeństwo zacznie go szanować. Postanowił więc być tym, za kogo uważali go ludzie – dorobkiewiczem, dlatego też on przejął sklep Wokulskiego. Żydzi w *Lalce* to ci, którzy przychodzą do Łęckich odebrać długi, z którymi inni nie chcą pracować w sklepie na Krakowskim Przedmieściu. Dwojaki stosunek miał do nich Ignacy Rzecki, który rozumiał, dlaczego duża część społeczeństwa jest

do nich uprzedzona, z drugiej jednak strony podziwiał ich za zmysł do interesów. Prus wydaje się w swej powieści pytać, czy możliwe było zapobiec tragedii, czy możliwy był dialog.

O tępieniu Żydów jako jedyna odważyła się napisać Maria Konopnicka. W noweli Mendel Gdański przedstawiła sposób myślenia społeczeństwa, które chce zniszczyć Żydów, bo są Żydami, bo potrafią zarabiać i nie są „zrodzeni z polskiej ziemi”. Ukazany jest bezsens tych argumentów i tragiczny koniec takiego sposobu myślenia. Mendel bowiem jako Żyd uważał, że karanie złych ludzi byłoby słuszne, nie potrafi zrozumieć jednak argumentów, które przedstawia mu zegarmistrz. Ci, którzy zaatakowali tę mniejszość przedstawieni zostali jako dziki, rozszalały tłum żądny zemsty.

Istnienie takiego negatywnego stereotypu zaznacza też Stanisław Wyspiański w Weselu. Karczmarz jest w oczach społeczności wsi Bronowice ty, który wysysa z nich ostatni grosz.

dobry Żyd

Takich obrazów w literaturze przedwojennej jest niewiele, lecz najważniejszym jest postać Jankiela z Pana Tadeusza. Adam Mickiewicz ukazał Żyda patriotę, który knuje przeciwko Moskałom, jest powszechnie poważany (wesele bez jego gry nie może się odbyć). Koncert Jankiela na cymbałach, podczas którego przywołana zostaje historia Polski, należy do najważniejszych scen literatury.

II wojna światowa to niezwykle ważny czas w historii literatury. Wciąż narastająca nienawiść do Żydów miała swoje apogeum, gdy Hitler doszedł do władzy. Żydzi zamknięci zostali w gettach, wywożono ich do obozów pracy. Bezдушność niemieckich żołnierzy świetnie ukazuje Tadeusz Borowski w swoich opowiadaniach. Behawiorystyczny (bezuczuciowy, nastawiony na ukazanie mechanizmu, bodziec – reakcja) sposób opisu rzeczywistości, oddaje to, czym były obozy – dobrze skonstruowanymi fabrykami śmierci, w których ludzi traktuje

się jak rzeczy. Równie wzrastające są opowiadania wojenne Zofii Nałkowskiej Medaliony. Były to relacje ofiar Natomiast Kazimierz Moczarski w Rozmowach z katem przytoczył wypowiedzi żołnierza SS Jürgena Stroopa. Dzięki temu czytelnik dowiaduje się, jak na Niemców oddziaływała teoria o rasach wyższych i niższych głoszona przez Hitlera (Żyd według żołnierza SS nie jest pełnym człowiekiem, ma inne myśli, inne kości).

O powstaniu w getcie żydowskim opowiada książka Hanny Krall Zdażyć przed Panem Bogiem. Składają się na nią rozmowy z Markiem Edelmanem – ostatnim przywódcą powstania i lekarzem kardiochirurgiem. Jest on trudnym rozmówcą, ponieważ nie chce opowiadać o tamtych wydarzeniach, nie chce wracać do nich pamięcią i pyta: „a jakie to ma znaczenie dziś?”. Jednakże to, o czym czytelnik się dowiaduje jest szokujące: matka, która dusi dziecko, by uniknąć śmierci, powstańcy, którzy tak naprawdę wybrali jedynie sposób umierania. Edelman nie mitologizuje powstania w getcie, szczerze mówi o tym, jak małe szanse na zwycięstwo mieli Żydzi. Ciekawym kontekstem jest także powieść Początek Andrzeja Szczypiorskiego, w której „role” zostają odwrócone – są nie tylko źli, ale także dobrzy Niemcy pomagający Żydom zamkniętym w getcie.

Tezy/hipotezy maturalne:

kwestia żydowska była od zawsze tematem niezwykle trudnym w literaturze, bo mimo, że Prus pokazał dramat życia Schlangbauma, to jednak Rzecki nigdy do Żydów się nie przekonał; Szczypiorski przełamuje tezę o tym, że wszyscy Żydzi podczas II wojny światowej ucierpieli.

Warto pokazać drogę zaognienia się konfliktu żydowskiego w Europie – jego początki to czasy pozytywizmu.

Jeśli szukacie pomocy w napisaniu własnej pracy - potrzebujecie korepetycji, konsultacji to polecamy stronę [pisanie prac](#) - fachowa pomoc w pisaniu prac - oczywiście tylko w granicach prawa.